

PTICE NIKOLE MILOŠEVIĆA

Kada je, na pragu svoje univerzitetske karijere, mlad, stigao Nikola Milošević na katedru za svetsku književnost u Beogradu, u Takovsku ulicu, i kada je počeo predavanja, činilo se da takav govornik još nije bio među nama i čudili smo se kako onako spontano, i lako, uvek precizno, dolazi njegova savršena rečenica. Mi smo ga otvorenih usta slušali, sa željom da ono što čujemo bude štampano bez ikakvih izmena. Znali smo da bi tako svi dobili. Kasnije se to dogodilo. Priča je poznata.

Od prvog susreta, na časovima, na ispitu iz istorije umetnosti kada je bio u komisiji i ponešto komentarisao, u gledanju njegovih javnih nastupa, čestih i raznovrsnih, zapažao sam jedan detalj koji stoji jedino Nikoli Miloševiću. I sami ste mogli uočiti kako on, kada celovitu misao izgovori, odsečno i sređeno, tačno kao iz ruke odličnog strelca, kada pogodi centar i kada je zadovoljan, kako proprati takav intelektualni događaj. Poveže pokrete glave i ramena, uvek malo nadesno, nenametno, skladno, kao što je i ono izgovoreno pre toga. Tako stavlja tačku, pravi razmak, "prelama" govorni tekst, sređuje "stranicu". Ima govornika kod kojih se vidi gde se rečenica zatvorila, ali samo Nikola Milošević dvojako, malom pauzom i malim pokretima, overava svoju misao i njen potpuni oblik. Nisam pročitao da je neko opisao takav njegov postupak, a nikome nije teško da ga vidi.

Istu sliku, ovde ovlaš pomenutu, imao sam pred sobom i dok sam čitao njegove knjige. To sam imao i dok sam ulazio u Nikole Miloševića drugi roman, u *Kutiju od orahovog drveta*, još jednom omamljen njegovim naročitim načinom, zatečen pred rečima koje se udružuju prirodno, zadovoljan što kratki, probrani izrazi, u malim poglavljima, mozaično, sklapaju potpunu priču o mladom intelektualcu čije se puno ime i prezime (Tomislav Majstorović) samo jednom, na sto i prvoj strani ovog izdanja pojavljuje (ako sam dobro video). Sklapaju priču, erotičnu i promišljenu, u traganju za ljubavima i u traganju za božijim moćima koje su posle Aušvica nemoćne, u podsećanjima na lektiru i odabrane misli iz nje, i povodom nje, uvek korisne i retke, u pomenima različitih oblika kažnjavanja, od boljševičkih sa buretom i šiljatim ekserima u njemu dok se zatvoren u buretu sveštenik kotrlja, od španskih davanja Isusu partijske knjižice broj jedan do crnogorskog sahranjivanja kada su "Načinili kovčeg, napisali na njemu Bog i prisilili nekog sveštenika da mu održi opelo", do opisa kako su u Kolašinu majoru rasporeli grudi, "iščupali srce i oko srca vezali šake", ženi mateševskog sreskog načelnika "kroz grudi provukli ruke i bacili je u krečanu", do prilika koje nije umesno ovako prenositi. Valja ih uzeti direktno, uživo, čitanjem. Tako će svakome doći neoštećene.

Meni je, ako nije višak sve što govorim, roman Nikole Miloševića ponovio odavno zapaženu njegovu ravnotežu i podsetio da mu malo šta promiče od onoga što je uzeo na nišan. Tako je stigao do privida zla o kojima sam slušao čim sam počeo da pamtim i koji su me doista ustrašili. Bežao sam od kolašinskih mesta gde su se pojavili, gledao kako

ih zaboravom zatrpavaju, poverovao da je tako i bilo, a, evo, sada, posle dosta godina, prividi se javljaju u romanu. Zlo je živo, ne da se, stiže da opomene i da pripreti, svuda.

Govorim utisak, još uvek ošamućen istinama, pišem odmah posle zatvaranja knjige, kada se još nisu složila zapažanja, kako će biti kasnije, pa mi samo dolazi još jedno sećanje (a sve ih je više s rastom godina, tako dok ne počnemo od uspomena da živimo).

Ne znam godinu, ali je bilo odmah posle povratka Miloša Crnjanskog iz prognanja, iz Londona, u Beograd. Dozvolili su mu da ima književno veče, na Kolarcu. Crnjanski je rekao, na početku, da je sa istog mesta govorio pre tridesetak godina, digao stegnute šake više glave, rekao: *Da nastavimo!*, i čitao odlomak tada neobjavljenog *Romana o Londonu*, s pitanjem: "Pošto metak, bejbi?"

Pre toga, pre izlaska Miloša Crnjanskog, pred punu salu gde je najviše bilo studenata jer je tada to bilo normalno, jer smo možda više naučili na kolarčevskim večerima no na redovnim predavanjima, tada, iza teške crvene zavese, za govornicu koja je stajala na desnoj strani prostrane bine, izašao je Nikola Milošević, kao i uvek, bez napisanog teksta, i kazao dobrodošlicu Crnjanskom onako kao što i danas govori, uvek uz velikog pisca. Govorio je kratko, strelovito, i dao poređenje koje vidim i sada. Upravo tako, *vidim*, jer je u svojoj poredbi Nikola Milošević pomenuo pticu koja je izašla iz mraka, proletela kroz svetlost i ponovo otišla u mrak. Vidim snop svetlosti i pticu u njoj. Tumačenje je odvišno.

U otvaranju *Kutije od orahovog drveta* pomislio sam da li ću naći pticu Nikole Miloševića. Ptica je, dabome, cela njegova knjiga, a u njoj su još dve ptice o kojima ću nešto. Pre toga treba da čujemo rečenicu mladog junaka romana:

"Po psihološkoj i prirodnoj nužnosti ja nisam mogao da odolim mojoj požudi."

Tako Tomislav Majstorović koji putuje, vikendom, od Beograda do Obrenovca, od majke do oca, koji je između razvedenih roditelja, sav u neodoljivoj želji da što pre bude sa ženom. To mu se dešava, uvek na drugi način, u svakom putovanju, ali je posebno upamtio Zorku, mladu seosku ženu koja je sa svekrvom i svojom vršnjakinjom dolazila na obrenovačku pijacu, donosila mleko u stan mladićevog oca, subotom, ujutru. Mladi čovek je došao do ovakve priče:

"Zorka je onda malo zastala i brzo skrenula sa puta na jednu šumsku stazu.

Ja za njom.

Ispod jednog žbuna bilo je neko udubljenje i u njemu sloj opalog lišća. Tu je i zastala. I samo rekla: 'Moramo brzo'.

Negde u blizini oglašavala se u pravilnim razmacima neka ptica.

A ritam naših pokreta odgovarao je ritmu njenog glasa."

I kasnije, kroz kazivanje, iz "najuzbudljivijih prizora", dolazilo mu je "ono sa Zorkom" i "pokreti u ritmu jednoličnog, ravnomernog glasa one ptice".

Tako su ptičiji glas i ljubav u šumi postali jedno.

Druga ptica javlja se pred kraj romana kada mladi Majstorović traga za knjigama iz parapsihologije i prenosi istinitu priču kako je mlada Engleskinja, u staroj iznajmljenoj kući, u selu, kraj Londona, na zidu videla crtež i sebe pretvorenu u dečaka koji "juri preko neke livade", sa zmajem od papira u ruci. Zmaj se iznenada pretvara u grabljivicu koja ostrim kljunom počinje da kljuca damu u rame, a ona "naleti na obalu potoka i padne u

vodu". Kada se mlada Engleskinja vratila u stvarnost, doznala je da je "u toj seoskoj kući nekad živeo dečak po imenu Endru", da je imao zmaja od papira koji se pretvorio u pticu grabljivicu i da je Endru posle četrdeset godina, u Drugom svetskom ratu, u nemačkom bombardovanju, poginuo "u jednom potoku, pogoden u rame".

Tako su ptičji kljun i smrt u potoku postali jedno.

Tragom slučajno upamćenog pitanja Miloša Crnjanskog, iz njegovog romana, i tragom poredbe Nikole Miloševića o ptici koja proleće iz mraka u mrak, u njegovom romanu, ovako, tragom svojih sećanja, našao sam prelete, kao nagoveštaje, kao pokušaje da kažem da onamo, u *Kutiji od orahovog drveta*, dolaznika očekuju jata simbola, doslednog opiranja zlu, jata mudrosti i erotičnih prizora od kojih su čak i reči u romanu, ponekad, spojene, a latinično lj, često, razdvojeno. Baš tako. Privlačno u svemu.

(Gradska biblioteka, Novi Sad, 19. XI 2003)

